

Voedsel en Landbouw

van 2010 naar 2013

en verder.....

handboek voor Tweede Kamer leden en overige belangstellenden

*met daarin ook voorstellen voor een duurzamer en rechtvaardiger alternatief
voor landbouw en voedsel
in Nederland, Europa en in de ontwikkelingslanden*

Aangeboden door

Platform Aarde Boer Consument
ASEED
ICCO
Greenpeace

Oktober 2010

Inhoud:

pagina

Voorwoord

1	inventarisatie: lokale voedselvoorziening, kortere ketens, een meer duurzame landbouw.	4
2	het huidige Europese beleid	5
3	wat onze regering als toekomst ziet	6
4	wat een aantal groepen in het maatschappelijk middenveld . . . voorstellen	7
5	wat is voedselsoevereiniteit?	9
6	petitie voor een ander voedsel- en landbouwbeleid. (In Nederland en Europa)	10
7	Europees beleid t.a.v. ontwikkelingslanden, en kritiek daarop van CSO's.	11
8	korte berichten	13

Voorwoord

Je zou dit een **handboek** kunnen noemen. Wij bieden het juist nu aan omdat **de politieke discussie over het toekomstige Europese landbouwbeleid is gestart**. Wij willen aan die discussie in Nederland bijdragen door informatie aan te leveren, want 'het landbouwbeleid' is een lastige materie. De bijgevoegde stukken zijn vooral aangedragen door Platform Aarde Boer Consument en vertegenwoordigen niet in alle details de mening van de ondergetekende organisaties, maar bieden genoeg variatie om hun goedkeuring te kunnen wegdragen.

De onderhandelingen in de loop van het volgende jaar zullen uitmonden in een herzien landbouwbeleid voor de komende 10 jaar. Het beleid van de afgelopen decennia heeft de positie van grootschalige industriële landbouw versterkt ten koste van de biodiversiteit en het milieu. De markten zijn geliberaliseerd (o.a. door het terugschroeven van quota), waardoor veel Europese gezinsbedrijven verder in het nauw zijn gedreven.

Tegelijk houdt de kritiek aan vanuit ontwikkelingslanden, waar kleine boeren niet kunnen concurreren met de gesubsidieerde Europese landbouwproducten die lokale markten overspoelen.

Het huidige Europese beleid is gebouwd op twee 'pijlers':

- Enerzijds stimulering van de 'concurrentiekracht' op de wereldmarkt en steun voor de boeren om de te lage prijzen die daarvan het gevolg zijn te compenseren,
- Anderzijds plattelandsontwikkeling, met onder andere subsidies voor natuur en het platteland, die de schade veroorzaakt door de 'eerste pijler' weer goed zouden moeten maken.

Geen wonder dat er wrevel is tussen natuurorganisaties en boeren. Maar in plaats van te concurreren om ruimte en gelden zouden deze organisaties samen kunnen streven naar een ander beleid dat zowel de landbouw als de natuur ten goede komt.

Tegelijkertijd zien we dat overal in Europa, ook in Nederland, groepen en individuen werken aan een meer regionale voedselvoorziening of stadslandbouw en dat velen streven naar een duurzamere landbouw, meer biodiversiteit en rechtvaardiger en klimaatvriendelijker manieren om voedsel te produceren, te verwerken, te verhandelen en te consumeren.

Op 8 oktober organiseren we een 'verdiepingsdag' over bovenstaande materie voor maatschappelijke organisaties. Via de website www.aardeboerconsument.nl kunt U op de hoogte blijven van activiteiten van groepen die zich juist de komende tijd sterk willen maken voor een beter voedsel- en landbouwbeleid willen verdiepen.

Als U de links wilt gebruiken in deze publicatie dan is het handiger om de digitale versie te raadplegen op www.aardeboerconsument.nl, zie 'leeshoek', en 'Gemeenschappelijk Landbouwbeleid'

september 2010, Greet Goverde-Lips, secr. Van **Platform Aarde Boer Consument**,

Mede namens

ASEED

Greenpeace

ICCO

Contact: greetg800@gmail.com, 024 3443678

Website www.aardeboerconsument.nl

1: Inventarisatie: regionalisering (kortere ketens), en een meer duurzame landbouw

Kortere ketens

Op <http://www.aardeboerconsument.nl/good-practices> staat info over goede initiatieven, o.a. over **nieuwe stad-platteland verbanden**. Bijvoorbeeld Amsterdam, Utrecht, Rotterdam, Den Haag, Wageningen, Nijmegen, Zeeland. Niet uitputtend en niet helemaal actueel waarschijnlijk, maar het is een begin.

Milieucentrum Den Haag heeft in samenwerking met 'Gezonde Gronden' (www.gezondegronden.nl) een stuk geschreven en ook daarin worden een aantal initiatieven genoemd, evenmin uitputtend maar met nuttige informatie. Voor dit rapport, genaamd 'Sluit de voedselkringloop!', zie <http://www.aardeboerconsument.nl/wp-content/uploads/2008/11/csa-NDG-10-08-14-rapport-Milieucentrum-Den-Haag.pdf>

Zie ook 'milieu en landbouw' op de site www.voedselencyclopedie.nl

Onlangs is een driejarig project van de EU afgesloten, genaamd FAAN (Facilitating Alternative Agro-food Networks), en zij hebben een rapport uitgebracht genaamd **Local Food networks in Europe** met daarin 'case-studies' uit Engeland, Oostenrijk, Polen, Hongarije. En Frankrijk. Er staan ook aanbevelingen in voor de netwerken zelf en voor de beleidsmakers Zie http://www.aardeboerconsument.nl/wp-content/uploads/2008/11/csa-10-08-20-FAAN_Booklet_PRINT-evaluation-Leader-pr.pdf.

Voor een artikel uit de Groene Amsterdammer over de 'Food Movement' (o.a. nieuwe voedselcoöperaties) 'in de USA zie op <http://www.aardeboerconsument.nl/good-practices> een tekst uit de Groene Amsterdammer, 29 juli 2010. In het artikel wordt o.a. Michael Pollan aangehaald: 'De food movement smelt samen rond de erkenning dat onze huidige voedsel- en landbouweconomie niet langer houdbaar is en in zijn huidige vorm hoe dan ook zal instorten - of dit nou in economisch of milieukundig opzicht gebeurt, of beide.'

Naar een meer duurzame landbouw

Alle hierboven genoemde groepen hebben duurzaamheid hoog in het vaandel. Op <http://www.aardeboerconsument.nl/good-practices> staan onder 'nieuwe samenwerkingsverbanden' en onder 'individuele bedrijven' nog een aantal bedrijven en individuen genoemd die duurzaam bezig zijn.

Voortkomend uit de Aquarius Alliance is in 2008 het

Netwerk Vitale Landbouw en Voeding opgericht (www.netwerkvlv.nl). Men propageert (ook richting overheid) het werken aan vruchtbare bodems, kennisontwikkeling en bewustwording bij boeren en burgers. ER is een spirituele inslag. Er zijn werkgroepen als het Anastasia Platform (streven naar een eco-dorp in Drenthe), Gilde van Kringloopboeren, Platform Kringlooplandbouw (studiegroep en hulp van deskundigen bij omschakeling), Werkgroep Energetische Landbouw, Werkgroep Dier Bewust, etc.. 6 oktober 2010 is er een landelijke dag met workshops en ervaringen uit de praktijk, en men is van plan dat elk jaar te doen.

Ook de meeste boeren op 'gangbare' bedrijven zijn zich steeds meer bewust van de noodzaak voor een duurzame landbouw, maar de economische omstandigheden zijn daar niet gunstig voor. Lage inkomsten belemmeren het omschakelen.

Een andere benadering is te vinden op de website van het ministerie (www.minInv.nl), waar een conferentie over 'biodiversiteit, kansen voor nieuwe economie' wordt aangekondigd voor 23 en 24 november 2010. Daar zullen o.a. 'Het innovatief gebruik van biodiversiteit door het bedrijfsleven' en het streven om het bedrijfsleven om meer biodiversiteitneutraal te laten produceren ter sprake komen.

Literatuur: *Vóór de klimaatconferentie in Kopenhagen bracht de organisatie GRAIN een speciaal nummer van hun blad 'Seedling'; uit. zie <http://www.grain.org/seedling/?id=643> Op blz. 12 van het artikel 'Earth' staat dat kunstmest slechts 3 mineralen bevat van de 60 die normaal in de bodem aanwezig zijn. Als chemische 'fertilisers' worden toegepast veroorzaakt dat grote microbische activiteit, snelle afbraak van organische materie en dientengevolge een plotselinge uitstoot van CO2. Ook wordt het zeer schadelijke broeikasgas stikstofoxide gevormd. Daarna blijft de grond verarmd achter. Resultaat: steeds meer kunstmest nodig om hetzelfde resultaat te behalen. De stikstofbemesting is in de wereld toegenomen van 8,6 kg per ha in 1961 tot 62,5 kg per ha in 2006; met elke kilo stikstof werd in **1961 226 k maïs** geoogst maar in **2006 slechts 76 k**. (N.b. de fosfaat raakt inmiddels op.) **De bodem geleidelijk aan verbeteren vergt 'a complete overhaul' van de (westerse) landbouw.***

*Op blz 5/6 van het artikel 'The international food system and the climate crisis' in hetzelfde nummer van 'Seedling' is te lezen dat in de VS het voedselsysteem alleen al 20% van de fossiele brandstoffen verbruikt, dat is inclusief de verwerking op de boerderij en tijdens het verwerkings- en verpakingsproces vanaf de boerderij. Een boer in de VS gebruikt **33 x zoveel 'commerciële' energie voor een kilo maïs** als zijn Mexicaanse collega, **en 80x zoveel voor een kilo rijst** als zijn Filippijnse collega. Volgens het artikel (p7) zou veel van de wereldwijde verspilling en vernieling voorkomen kunnen worden als het voedselsysteem gedecentraliseerd zou worden en de landbouw zich meer zou **gaan richten op regionale en lokale markten***

2: **GLB** (Gemeenschappelijk Landbouwbeleid) in de EU bekend als **CAP** (Common Agricultural Policy)

Hoofddoelstelling van het GLB is nu: afbouw van de productiebeheersing en toename van productie voor de wereldmarkt. Dit heeft geleid tot prijsverlagingen voor de boer, wat gecompenseerd wordt door inkomenssteun.

Europees budget: 43,6 miljard voor landbouw (in 2008)

Eerste pijler 77%

Grotendeels inkomenssteun voor de boer

Tweede pijler 23%

Plattelandsontwikkeling

'Modulatie' (= overheveling):
5% wordt in 2008 'overgeheveld, 2% elk
volgend jaar t/m 2013,en daarna???

Inkomenssteun (in EU jargon: SPS = Single Payment System) in 15 'oude' landen: grotendeels 'historisch'= gebaseerd op inkomen van de boer rond 2000.

In 12 'nieuwe' landen wordt per hectare aan de boer uitgekeerd ('flat rate')

Beide: 'ontkoppeld': geen subsidies meer voor de producten.

Maar er is nog enige 'koppeling': steun aan de graanproductie in Frankrijk en Spanje, zetmeel, hennep, vlas, 'Scottish beef', of mestkalveren om beweiding te stimuleren.

Steun aan boeren onder voorwaarden:

Indien aan 18 regels voldaan ---> dan steun

(Regels: nitraat, oormerken, vogelrichtlijn, bodemerosie etc.)

Dit heet cross-compliance (to comply with = voldoen aan)

Rural Development

Plattelands ontwikkeling

Grotendeels natuur- en milieumaatregelen (houtwallen, bloemrijke akerranden etc.), ook fietspaden, gemeenschapshuizen in dorpen. etc.

- Voor de reden voor de overstap van 'productsteun' naar 'inkomenssteun' zie hoofdstuk 3.
- Hier moet nog vermeld worden dat ondanks de inkomenssteun de helft van de Nederlandse boeren **een minimum-inkomen** verdienen of minder. De boeren inkomens worden veelal aangevuld door partner of kinderen of ouders (AOW). 10% verdient daarentegen een ton per jaar of meer (bijv. in de bollen).

Nu (2010/ 2011/ 2012) staat het GLB ter discussie.

Wat **nu** wordt afgesproken zal vanaf 2013 zo'n 10 jaar lang 'wet' zijn !

In Juni 2010 heeft Commissaris Ciolos een grote vergadering in Brussel georganiseerd waarop meningen konden worden geventileerd.

In het najaar komt de Commissie met een stuk over het beleid na 2013 voor de Europese Raad (m.n. landbouwministers) en het Europees Parlement. Het Europees Parlement zal zich er in 2011 over buigen. Daarna wordt de uitkomst in weten vastgelegd en dan is er voorlopig niet meer aan te tornen. Een belangrijke overweging wordt het **budget**: een aantal landen, zoals Engeland, willen dat er veel minder geld naar landbouw gaat.

3: Hoe ziet de Nederlandse regering de verdere ontwikkelingen?

Minister Verburg heeft in 2009 de **'Houtskoolschets Europees Landbouwbeleid 2020'** uitgebracht.

Daarin wordt ingezet op voortzetting van het bovenstaande beleid en er wordt geschetst hoe de Nederlandse regering de ontwikkelingen graag zou zien.

De drie centrale thema's zijn:

- versterking van **concurrentiekracht** en **duurzaamheid**,
- Belonen van het in stand houden van **maatschappelijk waardevolle** gebieden,
- Extra betalingen voor maatschappelijke prestaties en **groen/blauwe diensten**. (milieu, water)

In maart 2010 is dat stuk met bijbehorende onderzoeken met 'het maatschappelijk middenveld' besproken.

De Houtskoolschets geeft aan dat de huidige inkomenssteun omgevormd gaat worden richting beloningen voor maatschappelijke prestaties. Het afbouwen van de inkomenssteun betekent een verdere versnelling van de schaalvergroting, en fikse **afname van boerenbedrijven van ongeveer 75.000 nu naar zo'n 50.000 in 2020**, bij gelijkblijvend landbouwareaal. Het aantal kleine bedrijven zal ongeveer hetzelfde blijven maar het aantal grote bedrijven neemt toe. ('Small is beautiful voor de maatschappij, maar voor de ondernemer is schaalvergroting noodzaak om brood op de plank te hebben', aldus een van de aanwezigen tijdens de vergadering in maart) .

Er zijn nog veel vragen over de toekomstige ontwikkelingen!

- **Concurrentiekracht:** Een van de scenario's behelst het 'egaliseren' van de huidige inkomens- en toeslagen. Dan worden de inkomens- en toeslagen in gebieden met extensievere landbouw hoger en in gebieden met intensievere landbouw lager. Dat heeft dan vooral negatieve gevolgen voor de ondernemers die nu de hoogste inkomens- en toeslagen ontvangen: intensieve melkveehouders, akkerbouwers in de Veenkoloniën (zetmeelaardappelen) en bedrijven met vleeskalveren. Er is geopperd dat het daarom beter is om die 'egalisering' te beperken, bijvoorbeeld tot 'maatschappelijk waardevolle gebieden', en in het grootste deel van Nederland de situatie te laten zoals nu, zodat de (grote) boeren kunnen blijven concurreren met hun buitenlandse collega's.

- Als daarnaast extra geïnvesteerd wordt in **maatschappelijk waardevolle gebieden** (bijvoorbeeld 'Laag Holland') is het dan zo dat die streek mooi blijft en de rest lelijk wordt? Kan de overheid in die gebieden voldoende stimulans bieden, zodat de bedrijven kunnen overleven? - Biedt de beloningsgrondslag voor '**groene en blauwe diensten**' (blauw = bijv. waterberging) in de toekomst wel voldoende perspectief op inkomen?

Hier een volledig verslag (16 pag.) van de discussie: <http://www.aardeboerconsument.nl/artikelen/europees-landbouwbeleid-qlb>

Agenda in Europa:

- 19 September 2010: de Europese Raad bespreekt de resultaten van de consultatie door Comm Ciolos die afgelopen juli plaats vond.
- November 2010: Mededelingen van de commissie die verschillende keuzes voorlegt. Dit document is al uitgelekt, zie <http://capreform.eu/the-commission-communication-leak-in-full/> .
Op blz 11 worden de volgende opties gepresenteerd:
 - 1 status quo handhaven
 - 2 'drastische herziening' van het beleid: evenwichtiger, meer doelgerichte en meer duurzame steun
 - 3 alle steun aan de markt en voor inkomens stoppen, en geheel richten op milieu- en klimaat doelen.De Commissie kiest voor optie 2, en een écht drastische herziening zoals op blz 8 van onze publicatie (zie verder) wordt niet overwogen.
Na November: nog mee 'consultaties'.
- December 2010: EU Raad discussieert erover, daarna het Europees Parlement (voorjaar 2011)
- Juni 2011: wetsvoorstellen worden ingediend
- Juli 2011: voorstellen voor het budget.

4: Wat willen Europese Maatschappelijke organisaties?

Er zijn veel verschillende meningen. Op de bijeenkomst die de EU Commissaris in juli 2010 organiseerde riep het hoofd van de EÜ afdeling van 'Birdlife International', een grote Europese natuurorganisatie: 'het is tijd dat de boeren uit het zinkende schip stappen en overstappen op een schip dat de toekomst in kan zeilen'. Maar hij zei er niet bij HOE degenen die ons van voedsel voorzien dat zouden moeten doen en waar ze ondertussen van zouden moeten leven. De visie van Birdlife en van veel andere groepen is te vinden op de website <http://www.arc2020.eu/>

De meeste organisaties baseren zich op het bovengenoemde 'twee pijlers'- model . Een aantal natuurorganisaties pleiten voor meer (of alle!) geld voor de tweede pijler en afbouw van de inkomenssteun, zonder in te gaan op de vraag of de voedselproductie in Europa in stand zou moeten blijven. De jonge boeren pleiten voor bijv. fiscaal gunstige regelingen voor startende ondernemers, want slechts 7% van de Europese boeren is jonger dan 35 jaar.

In een discussienota stellen ICCO/APRODEV (samenwerkingsverband van ontwikkelingsorganisaties verbonden met de Wereldraad van Kerken), dat wijzigingen in het EU-landbouwbeleid in ieder geval vooraf getoetst zouden moeten worden op hun gevolgen voor kleine boeren in ontwikkelingslanden. Als grootste landbouwimporteur én exporteur, én met de uitgifte van een budget van € 41 miljard , heeft het EU landbouwbeleid ook gevolgen voor de voedselproductie in andere landen. Deze publicatie focust vooral op de handel met de ontwikkelingslanden. Zie discussienota http://www.arc2020.eu/doc/APRODEV_Discussion_paper_on_CAP_June2010.pdf

Zo zijn allerlei wensen geuit; Zie o.a. arc2020.eu

Een aantal organisaties pleiten echter voor een drastischer herziening, en zij willen **een écht ander beleid**, waarmee aan de wensen van alle bovengenoemde partijen tegemoet wordt gekomen. Zie bijvoorbeeld ideeën-rijke studie door **Tom Lines**: 'EU Food and Agriculture Policy for the 21st Century'

Een netwerk van Europese en nationale organisaties (1) heeft Europese wetenschappers

1 *Network of European and national organisations from various sectors : European Coordination Via Campesina, Friends of the Earth Europe, European ATTAC network, European Agriculture and Health Consortium, EU Greenpeace Unit, Food and Water Europe, Flemish platform VODO, Platform ABC the Netherlands, Oxfam solidarity Belgium, Terra Nuova Italy, Hungarian Alliance for food sovereignty, UK Food Group, German Seeds action network , ...*

verzocht onderzoek te doen naar de geschiedenis van het Europese landbouwbeleid, en voorstellen voor een meer gereguleerd beleid op papier te zetten, met als resultaat de volgende publicatie:

'Proposal for a New European Agriculture and Food Policy'

Dit wetenschappelijk onderzoek(39 blz) werd gecoördineerd door Jean-Marc Boussard, gepensioneerd directeur van het INRA (te vergelijken met het Nederlandse Landbouw Economisch Instituut) en Aurélie Trouvé. Het engelandstalige rapport is (inclusief samenvatting van 4 pag) te vinden op <http://www.aardeboerconsument.nl/artikelen/europes-landbouwbeleid-glb>.

Daar zijn ook 4 bijlages te vinden, over

- Agro-brandstoffen,
- Marktmacht,
- Landbouwbeleid in de VS, en over de
- WTO

Een vijfde bijlage (budget) is in voorbereiding.

Hier volgt een (korte) nederlandstalige samenvatting van de hoofd-tekst:

Geschiedenis van het GLB

Het **GLB van 1960** 'reguleerde' de landbouw, zodat de produktiemiddelen – boden, arbeid, kapitaal – zo effectief mogelijk aan elkaar werden aangepast. In feite kwam de landbouw los te staan van de markt. In plaats van 'de onzichtbare hand van de markt' was er een echte en zichtbare sturende hand. Instrumenten voor die regulering waren:

- een gegarandeerde bodemprijs voor producten. Dat wil zeggen dat de regering elke hoeveelheid die tegen die prijs werd aangeboden moest kopen, en zij betaalde interventieprijzen (het verschil tussen die prijs en de 'vrije'prijs) aan boeren, coöperaties etc.
- variabele importtarieven: een belasting voor producten uit het buitenland waardoor die prijzen op het nivo kwamen van binnenlandse gegarandeerde prijzen.

Bovendien werd er na het Verdrag van Rome (1957) vanuit gegaan dat Europa op de eerste plaats voor de Europeanen zou produceren.

MAAR: Europa *bepaalde de productie NIET*. Dit leidde tot overproductie en tot gesubsidieerde dumping in andere landen. Tegelijkertijd raakte 'regulering' van de landbouw uit de mode: voedsel moest net als televisies en auto's aan de 'vrije' markt worden overgelaten. Na een handelsoorlog met vooral Amerika ging de EU overstag:

Het GLB werd herzien. **Het GLB van na 1992** was een reactie op de problemen die ontstaan waren, maar in plaats van de *oorzaken* aan te passen greep men terug naar de heerschappij van de markten, wat al in de 19e eeuw tot grillige prijzen en honger en armoede had geleid. Dat gebeurt nu in onze tijd

wéér.

Een grondige herziening is nu temeer nodig vanwege de uitdagingen waar we in deze tijd voor staan:

Uitdagingen binnen Europa

- sociaal-economische uitdagingen: voedselveiligheid in Europa; werkgelegenheid en boeren-inkomens; problemen met voedsel en gezondheid (obesitas).

- milieu-uitdagingen: landbouw en klimaatverandering en toenemende vraag naar energie; verlies van biodiversiteit, en achteruitgang van de waterkwaliteit en van de bodem. Het huidige systeem van veevoer-voorziening leidt tot ontbossing elders, en tot milieuschade door intensieve veehouderij.

Andere voedingsgewoontes in Europa zouden die druk op gebieden elders kunnen verminderen, net als her-invoering van Europese eiwitproductie (bijv. voedererwten), wat ook voor de Europese bodem goed zou zijn door de stikstofbinding.

Het is met het oog op bovengenoemde milieu-uitdagingen verstandiger om er door regulering voor te zorgen dat ALLE bedrijven echt duurzamer worden.

Uitdagingen buiten Europa:

De Europese Commissie ontkent dat het GLB leidt tot armoede en honger onder de plattelandsbevolking (40% van de mensen in de ontwikkelingslanden!), omdat er sinds 1992 geen exporten meer gedumpt zouden worden. Maar nog steeds worden landbouwproducten ver onder de Europese productiekosten uitgevoerd, want Europese boeren krijgen inkomenssteun, dat heeft hetzelfde effect, al heet het geen 'subsidie' meer. Boeren in ontwikkelingslanden kunnen hun producten niet op hun eigen markten kwijt en verarmen, en zo draagt Europa bij aan de voedselcrisis.

De voorstellen

Op de eerste plaats zou er een nieuw internationaal systeem moeten worden opgezet dat landbouwmarkten op een democratische basis kan **reguleren** en dat voldoet aan de sociologische en ecologische behoeftes die hierboven geschetst werden. Nu wordt de landbouw overgelaten aan de WTO, de Wereldbank, het IMF en aan bilaterale verdragen zoals EPA's, die inzetten op de 'vrije' markt en die de samenwerking tussen landen en het recht op voedselsoevereiniteit (*zie volgende blz*) min of meer verbieden. De 27 Europese landen en de 77 ACP landen⁽²⁾ zouden gezamenlijk genoeg druk kunnen uitoefenen voor zo'n wijziging op internationaal niveau. Maar Europa hoeft daar niet op te wachten en zou een aantal wijzigingen al zelf door kunnen voeren.

Zo'n systeem, zou door middel van het beheer van voedselvoorraden (minstens op het Europese niveau)

en 'management' van voedselstromen (door middel van garantieprijs, productiequota) de productie kunnen regelen. Dat kan ervoor zorgen dat de prijzen niet teveel schommelen en de boeren dus een redelijk zeker inkomen krijgen. Verder zijn maatregelen aan de grens (zoals importtarieven) nodig om te voorkomen dat door goedkopere import de voedselproductie en de productie van veevoer uit Europa zou verdwijnen, wat een riskante ontwikkeling zou zijn. Het recht op variabele tarieven - binnen de bandbreedte die een fatsoenlijk inkomen oplevert - houdt wel in dat Europese landen niet onder de Europese kostprijs mogen uitvoeren, om andere markten niet te schaden

Dit systeem zou een fatsoenlijke prijs voor de boer opleveren en de kosten voor de consument slechts marginaal verhogen, waarvoor sociale en fiscale maatregelen een remedie zouden kunnen bieden. Het systeem zou flink goedkoper zijn dan het huidige bureaucratische systeem van inkomenssteun voor *alle* Europese boeren.

Wel zal er nog EU geld nodig zijn voor:

- extra sociale en milieudiensten aan de maatschappij (bijvoorbeeld voor boeren die een boerenbedrijf runnen in een 'moeilijk' gebied),
- om de productie van voedsel van goede kwaliteit met een hoge voedingswaarde (fruit, groenten) te bevoordelen boven de productie van minder gezond voedsel.
- Een deel van het EU geld zou besteed moeten worden aan de opzet van regionale ketens van duurzaam kwaliteitsvoedsel.

De budgettering moet flexibeler worden (bijv. jaarlijks aanpassen) om crises het hoofd te bieden. Verder zou de marktmacht binnen de voedselketen gelijkmatiger verdeeld moeten worden door overheidsmaatregelen. (zie bijlage rapport). Het instrument 'verzekeringen' wat de EU Commissie nu wil aandragen kan versterkt worden maar kan (prijs)interventies door overheden niet vervangen.

Red.: (red.: de handel zou afnemen maar niet stoppen. De markt blijft natuurlijk open voor tropische producten uit ontwikkelingslanden, die trouwens toch al geen Europese basisvoedsel uitvoeren. Handel met midden-inkomens landen zoals Brazilië zou binnen het bovengenoemde internationale systeem besproken moeten worden, met inachtneming van sociale- en milieucriteria. Vermindering van vervoer is ook een van de overwegingen.)

Zievoor een concreet voorbeeld van dit alternatief punt 2.3 van de bijlage2 ('market power') bij deze Studi, die op een blz het Canadese systeem beschrijft. Voor een versie van 3 pag. zie het document op <http://www.aardeboerconsument.nl/artikelen/europes-landbouwbeleid-glb>, (de laatste presentatie, door de Canadees Ron Versteeg)

² (ACP landen = Ontwikkelingslanden, vroegere koloniën waarmee Europa nog steeds een speciale band heeft)

5: Voedselsoevereiniteit

Definitie van VOEDSEL SOEVEREINITEIT – Uit de verklaring van Nyéléni, 27 februari 2007

Voedselsoevereiniteit is het recht van mensen op gezond en cultureel passend voedsel, geproduceerd op ecologisch verantwoorde en duurzame wijze in een voedsel- en landbouwsysteem dat door henzelf wordt vormgegeven. Het plaatst de ambities en behoeften van hen die voedsel produceren, distribueren en consumeren centraal in voedselstructuren en het beleid, in plaats van steeds te buigen voor de eisen van de markt en grote corporaties. Het behartigt de belangen van de volgende generatie. Voedselsoevereiniteit biedt een strategie voor verzet tegen en ontmanteling van het huidige op winst gerichte voedselregime en het biedt richtlijnen voor lokale producenten en consumenten bij het inrichten van hun voedselsystemen, landbouw, visserij en veeteelt. Voedselsoevereiniteit geeft voorrang aan de lokale en nationale markten en economieën. Het geeft macht terug aan de boer(in) en bevordert gezins-landbouw, traditionele visvangst en veeteelt door herders. Productie, distributie en consumptie wordt hierdoor zowel op ecologisch, sociaal als economisch vlak verduurzaamd.

Voedselsoevereiniteit staat voor een transparante handel die een rechtvaardig inkomen garandeert voor iedereen en die consumenten het recht geeft te beslissen over hun eigen voedsel. Het waarborgt de rechten van hen die voedsel produceren om grond, gebieden, water, zaden, vee en biodiversiteit te beheren en te gebruiken. Voedselsoevereiniteit betekent een omslag naar nieuwe sociale relaties, vrij van onderdrukking en zonder discriminatie tussen mannen en vrouwen of tussen volkeren, sociale klassen of generaties.

De zes basis principes van Voedselsoevereiniteit uit het verslag van Nyéléni 2007: forum voor Voedselsoevereiniteit

	Voedselsoevereiniteit	Is VOOR:	Is TEGEN:
1.	Verzekert mensen van voedsel:	Voedselsoevereiniteit stelt het recht op voldoende, gezond en cultureel passend voedsel voor elk individu, volk of gemeenschap voorop in het beleid betreffende landbouw, visserij en veeteelt. Ook voor hen die hongerig of gemarginaliseerd zijn, of in bezet gebied of conflictzones wonen.	Voedselsoevereiniteit <i>verwerpt</i> het idee dat voedsel enkel handelswaar is, of bezit van internationale ondernemingen.
2.	Waardeert de producenten van voedsel:	Voedselsoevereiniteit waardeert en bouwt voort op de belangrijke bijdrage die geleverd wordt door mannen en vrouwen die werken op kleinschalige gezinsbedrijven, door herders en traditionele vissers, bosbewoners en inheemse volkeren, door arbeiders in de landbouw en visserij, inclusief migranten, die voedsel planten, verbouwen, oogsten en verwerken.	Voedselsoevereiniteit <i>verwerpt</i> elk beleid, actie of programma dat deze groepen in hun levensonderhoud bedreigt of hen probeert te ontwortelen.
3.	Integreert voedsel-systemen in hun omgeving:	Voedselsoevereiniteit brengt consumenten en producenten dicht bij elkaar. Het stelt hen centraal als er beslissingen worden genomen over voedsel. Het beschermt producenten tegen de effecten van dumping en voedselhulp op de lokale markt, en beschermt consumenten tegen voedsel dat ongezond of van slechte kwaliteit is, tegen cultuur-vreemde voedselhulp of voedsel besmet met GMO's.	Voedselsoevereiniteit <i>verwerpt</i> structuren, verdragen en praktijken die niet-duurzame en ongelijke internationale handel bevorderen en die macht geven aan bedrijven die ver weg gevestigd zijn
4.	Houdt de controle lokaal in handen:	Voedselsoevereiniteit geeft de controle over territorium, land, weides, water, zaden, vee en vis in handen van lokale voedselproducenten en respecteert hun rechten; zij zijn degenen die deze productiemiddelen op een sociale en economisch duurzame manier kunnen gebruiken en verdelen, met behoud van de diversiteit. Voedselsoevereiniteit erkent dat lokale territoria geopolitieke grenzen kunnen overschrijden en waarborgt het recht van lokale gemeenschappen om hun gebied te bewonen en te gebruiken. Het bevordert positieve interactie tussen producenten uit verschillende gebieden en uit verschillende sectoren en versterkt daardoor hun vermogen om interne conflicten en conflicten met lokale en nationale autoriteiten op te lossen.	Voedselsoevereiniteit <i>verwerpt</i> de privatisering van natuurlijke hulpbronnen door commerciële contracten, wetgeving of patenten.
5.	Bouwt voort op lokale kennis en vaardigheden :	Voedselsoevereiniteit is gefundeerd op de kennis en kunde van lokale voedselproducenten en hun organisaties, die lokale voedselproductie- en oogstsystemen beschermen, ontwikkelen en beheren. Het bouwt hierop voort door middel van passende onderzoeks- en leerfaciliteiten waardoor deze kennis wordt ondersteund en overgedragen aan volgende generaties..	Voedselsoevereiniteit <i>verwerpt</i> technologieën die deze lokale systemen ondermijnen, bedreigen of verontreinigen (zoals het gebruik van genetisch gemodificeerde organismen)
6.	Werkt mee met de natuur:	Voedselsoevereiniteit gebruikt wat de natuur biedt door middel van gevarieerde landbouw- en oogsttechnieken waar weinig externe toevoegingen aan te pas komen (LISA), die de bijdrage van het ecosysteem maximaliseren en de stressbestendigheid en het aanpassingsvermogen ervan vergroten. Het tracht "de planeet te genezen, zodat de planeet ons kan genezen". Dit is met name van belang in het licht van klimaatverandering.	Voedselsoevereiniteit <i>verwerpt</i> industriële productiemethoden gebaseerd op energie-intensieve monocultures, veefabrieken, uitputting van de visstand en andere technieken die het milieu schaden en die bijdragen aan de opwarming van de aarde.

Deze zes principes vormen een geheel. Bij de implementatie van het Voedselsoevereiniteitskader zijn ze allemaal noodzakelijk.

* N.B. De organisatie ILEIA (www.ileia.org, te Amersfoort) had vorig jaar een themanummer over 'food sovereignty' in hun (Engelstalige) blad, zie [http://ileia.leisa.info/index.php?url=magazine-details.tpl&p\[readOnly\]=0&p\[id\]=236268](http://ileia.leisa.info/index.php?url=magazine-details.tpl&p[readOnly]=0&p[id]=236268)

6 Nederlandse voedsel- en landbouw verklaring:

www.voedselbeleid.petities.nl

Naar een gezond, duurzaam, eerlijk en solidair Gemeenschappelijk Landbouw Beleid

Wij wensen 'eerlijk' voedsel dat voor de boer een kostendekkende prijs oplevert en dat milieu- en diervriendelijker geproduceerd wordt. In tegenstelling tot wat de Europese Commissie wil - meer concurrentie op de 'vrije' wereldmarkt – streven wij daarom naar een regionale voedselproductie. Dat is ook beter voor het klimaat en biedt meer voedselzekerheid.

Wij constateren,

- dat het huidige geliberaliseerde landbouw- en voedselsysteem vooral ten goede komt aan multinationals die toegang willen tot de goedkoopste grondstoffen en nieuwe markten;
- dat boeren wereldwijd hiervan de dupe zijn omdat zij onder de kostprijs moeten produceren en vaak gedwongen worden hun bedrijf te beëindigen, wat de mondiale en Europese voedselzekerheid in gevaar brengt;
- dat dit tevens een milieu- en diervriendelijke voedselproductie onmogelijk maakt;
- dat Europa teveel beslag legt op natuurlijke hulpbronnen in ontwikkelingslanden voor luxe producten zoals veevoer en biobrandstoffen. Dit gaat ten koste van de bestaanszekerheid van boeren en inheemse volkeren, en ten koste van natuurgebieden;
- dat dit landbouwsysteem te veel fossiele brandstoffen verbruikt en bijdraagt aan klimaatverandering.

Wij vragen om een beter Europees voedsel- en landbouwbeleid. Dat beleid:

1. beschouwt **voedsel** als **een eerste levensbehoefte en mensenrecht**, niet slechts als een handelsobject.
2. geeft prioriteit aan de **instandhouding** van een **landbouw overal in Europa** waarin boeren voedsel produceren op gezinsbedrijven en zorgen voor het platteland. Dat is niet mogelijk zonder eerlijke en stabiele landbouwprizen die hen en hun medewerkers een eerlijk inkomen bezorgen en de consumenten faire prijzen garanderen. Dit vereist een flexibele marktregulering.
3. kiest zoveel mogelijk voor de **productie van voedsel en veevoer in Europa** en gaat binnen de internationale handel in landbouwproducten prioriteit geven aan de principes van gelijkheid, sociale rechtvaardigheid en ecologische duurzaamheid. Het Europese Gemeenschappelijk Landbouw Beleid mag de **voedsel- en landbouwsystemen in andere landen niet schaden**.
4. verzekert de **boeren en hun medewerkers ook in Midden- en Oost Europa** van eerlijke, niet discriminerende werkomstandigheden, en bevordert eerlijke en gelijke toegang tot land.
5. **respecteert het milieu** zowel hier als in andere werelddelen, beschermt de biodiversiteit and de eindige voorraden landbouwgrond en water, en zorgt dat het dierenwelzijn toeneemt en het gebruik van fossiele brandstoffen afneemt.
6. zorgt ervoor dat de **machtsconcentratie in de voedselverwerkende industrie en de detailhandel**, en hun invloed op wat geproduceerd en geconsumeerd wordt afnemen. Zij bevordert voedselsystemen waarin de afstand tussen boeren en consumenten verkleind wordt.
7. zorgt voor **transparantie** door de hele voedselketen, zodat consumenten weten hoe hun voedsel geproduceerd wordt, waar het vandaan komt, wat erin zit en hoe de prijs die consumenten betalen samengesteld is.
8. bevordert **gezonde eetpatronen** en gaat zich meer richten op de consumptie van plantaardig voedsel. De cultureel bepaalde eetgewoontes van Europese bevolkingsgroepen worden gerespecteerd.
9. bevordert de productie van **lokale seizoensproducten van goede kwaliteit**, waardoor mensen zich weer verbonden voelen met hun voedsel en de voedselproducenten.
10. zorgt dat **kinderen** de vaardigheden en kennis leren waarmee je gezond en voedzaam eten kun produceren, klaarmaken en ervan kunt genieten.

Teken deze petitie op www.voedselbeleid.petities.nl

*Dit is een initiatief van **Platform Aarde, Boer, Consument**: Afrika-Europa Netwerk, Boerengroep Wageningen, Nederlandse Akkerbouw Vakbond, Nederlandse melkveehouders Vakbond, X min Y solidariteitsfonds, (zie www.aardeboerconsument.nl) en van **Milieudefensie**. De petitie wordt gesteund door andere organisaties, zie site.*

Het streven is om de petitie in het najaar van 2010 aan te bieden aan de minister van Landbouw.

*Deze petitie is onderdeel van een Europa-brede actie. **De Europese tekst** die ondertekend kan worden op www.europeanfooddeclaration.org verschilt iets van bovenstaande tekst; zie daarover de Platform ABC website.*

7: Het Europese beleid t.a.v landbouw in de ontwikkelingslanden.

Het EU beleidsstuk

'Advancing African Agriculture'

en de reacties daarop van Europese organisaties.

In juli 2007 stuurde de Europese Commissie een stuk naar de Raad en het Europees Parlement getiteld: '**Advancing African Agriculture**'. Het moest een basis bieden voor de besteding van geld via het European Development Fund en ander Europees geld, en ook een basis voor meer coherentie in de hulp door de individuele lidstaten.

Europese Civil Society Organisaties (3) signaleerden al in november 2007 dat er in dat AAA stuk geen of nauwelijks aandacht was voor gezinsbedrijven, en dat volgens hen de lokale en nationale en regionale Afrikaanse markten prioriteit zouden moeten hebben boven de wereldmarkt. De mensen die het betreft zouden meer bij het beleid betrokken moeten worden, bijvoorbeeld lokale Afrikaanse boerenorganisaties.

De organisaties brachten hun zorgen over aan de Commissie en boden aan de impact van het AAA voorstel regelmatig te monitoren. Dit initiatief werd gewaardeerd door het Directoraat Generaal voor Ontwikkelings- samenwerking van de Commissie.

het **eerste 'monitoring report'** kwam uit in oktober 2008

In dit rapport werden onder de loep genomen:

Het effect van Europese hulp op de Afrikaanse landbouw

De hulp aan landbouw en platteland is wel omhoog gegaan, van 9,5 naar 12,5 % van het budget (ongeveer 1.1 miljard euro), maar die bereikt de armsten hoofdzakelijk in de vorm van voedselhulp. *De hulp moet naar door de plaatselijke bevolking bepaalde ontwikkelingen die uitgaan van het recht op voedsel en voedselsoevereiniteit, in plaats van naar landbouw als 'een instrument voor nationale economische groei'.*

Handelspolitiek

Het neoliberale marktbeleid is catastrofaal geweest. 50% van de bevolking in ontwikkelingslanden woont op het platteland, en juist daar is de armoede toegenomen. De EU erkent in haar stuk AAA dat 'de markt gefaald heeft', maar toch wordt er nog steeds geïnvesteerd in exportgerichte grootschalige agribusiness bedrijven die in buitenlandse handen

zijn, ten koste van kleinschalige gezinsbedrijven en van lokale zaadontwikkeling en diversificatie en bedrijvigheid. *Er worden concrete voorstellen gedaan w.b. kredietverlening door banken, praktijken van Europese supermarkten, en de agribusiness sector (inclusief bankspeculatie). Door de EPA's (Economic Partnership Agreements) tussen de EU en groepen van ontwikkelingslanden) worden mogelijkheden om te reguleren nu beperkt, die verdragen moeten dus veranderen. Regulering is onder andere nodig om Afrikaans boeren weer perspectief te geven door stabiele en betere prijzen.*

Investerings: the European Investment Bank (EIB)

(756 miljoen euro aan leningen aan de ACP landen in 2007). Deze bank besteedt vooral geld aan 'private sector development', en aan exportgerichte bedrijven omdat die de sleutel zouden zijn tot economische ontwikkeling. Er wordt weinig aan de landbouwsector besteed en daarvan loopt veel via de financiële tussenhandel, wat niet te volgen is want er is geen transparantie. Het Europees parlement heeft een grondige herziening aanbevolen. *De EIB zou op een transparante manier lokale markten moeten ondersteunen, en de bank zou zich niet moeten begeven op de wereldmarkt voor agro-brandstof.*

Landbouw

Het nieuwe GLB beleid zou de huidige trend tot concentratie op voedsel- en landbouwbedrijven moeten ombuigen naar productiemethodes die kleinschalige gezinsbedrijven, plaatselijke kennis, en duurzame landbouwsystemen ondersteunen. *EU Exportsubsidies en export die de plaatselijke markten in de ontwikkelingslanden ondermijnen zouden verboden moeten worden. De EU zou het recht van Afrikaanse landen om zich (individueel of gezamenlijk) te beschermen tegen goedkope importen moeten erkennen, en hiervoor steun zoeken bij de UNCTAD en de FAO in plaats van de WTO. Landbouwonderzoek zou ten dienste moeten staan van de sociale groepen die het meest te lijden hebben van de huidige ontwikkelingen.*

Tweede 'monitoring report',

juni 2010

Het tweede rapport kwam juist op tijd, namelijk net toen de nieuwe 'EC food communication' werd ontwikkeld (COM(2010) 127), een stuk waarmee de EU de ontwikkelingslanden wil helpen de voedselzekerheid te verbeteren. Hopelijk kunnen de lessen die uit dit tweede nieuwe 'monitoring report' getrokken kunnen worden daarbij van nut zijn.

3 de 'Food Security working Group' van CONCORD (een overkoepelen orgaan van Europese ontwikkelingsorganisaties), en het European Platform for Food Sovereignty, (www.epfs.eu)

Na overleg met Afrikaanse boeren organisaties werden studies gedaan naar drie heikele onderwerpen:

1 Miljard voor 'The Food Facility'

Deze regeling was de eerste reactie van de Europese Commissie op de crisis in de voedselprijzen eind 2007 en 2008: de EU richtte een fonds van 1 miljard euro op (gevuld met niet-bestede Europese landbouw gelden). Dit geld werd besteed aan korte en middellange termijn projecten die de crisis zouden moeten verlichten.

Het 'monitoring report' over dit 'Food Facility' fonds was een literatuuronderzoek dat gecombineerd werd door 'case-studies' onder leiding van organisaties van kleine boeren in Burkina Faso, Burundi en Mali.

Analyse en aanbevelingen betreffende de 'Food Facility': Korte termijn oplossingen die niet duurzaam zijn en van bovenaf worden gedropt als oplossingen voor lange termijn problemen werken niet. Het zijn slechts veiligheidsnetten voor even, die de oorzaken van honger en prijschommelingen niet oplossen. Kleine boeren en hun organisaties waren er niet bij betrokken, en vrouwen al helemaal niet. Er was geen aandacht voor agro-ecologische productiemodellen of voor meer informatie over klimaatverandering.

De EU zou lokale voedselproductie voor lokale markten moeten bevorderen, in plaats van productie voor de internationale markten.

Het (Europese) Gemeenschappelijk landbouwbeleid: melk

Het rapport heeft de situatie in drie landen onderzocht: Senegal, Burkina Faso, en Kenia. In de eerste twee landen zijn er prima mogelijkheden voor de ontwikkeling van een nationale melkproductie, maar er zijn problemen in het binnenland en met het buitenland. In het binnenland betreft dat het gebrek aan veevoer, zwakke fokkerijsector, moeilijke toegang tot land en water, moeilijkheden bij het ophalen van de melk en met het transport, en tenslotte problemen met het bepalen van de kwaliteit van de melk.

De belangrijkste belemmering van buitenaf is de concurrentie met geïmporteerde melk. Importheffingen op die melk zou hun problemen niet meteen oplossen maar daar wel toe bijdragen.

Kenia is vermeldenswaard omdat Kenia als voorbeeld zou kunnen dienen: 10 jaar geleden kon het land niet aan de eigen vraag voldoen, terwijl het nu zelfs melk uitvoert. Dat is het gevolg van goed toegesneden landbouwbeleid en van handelspolitiek. Kenia hanteert sinds 2004 een importtarief van 60%, terwijl de West African Economic and Monetary Union (WAEMU) in diezelfde periode een

importtarief van slechts 5% hanteerde.

Andere Afrikaanse landen zouden veel profijt kunnen hebben van melkleveranties aan hun eigen bevolking.

Afrikaanse boeren zouden zich moeten verenigen en proberen meer invloed te krijgen op het beleid.

Het grote graaien naar land ('landgrabbing')

Deze studie richtte zich op drie landen in 'sub Sahara Afrika': Mozambique en Uganda, waar met boerenorganisaties werd samengewerkt, en ook de situatie in Ethiopië werd geanalyseerd. Overall wordt land verkocht aan internationale investeerders, vaak zonder voorbehoud. Deze verkopen leiden tot grote sociale, economische en milieu-ontwrichting. Volgens Olivier de Schutter, UN rapporteur op het gebied van voedsel als een mensenrecht, zijn zulke verkopen alleen mogelijk als aan bepaalde criteria wordt voldaan. Maar dat wordt heel complex aangezien 'landgrabbing' met veel verschillende beleidsterreinen verbonden is: (vrijheid van) investeren, kapitaalstromen, handel, landbouw en ODA (Official Development Assistance). Stel dat op al deze gebieden meer beperkende regels zouden worden afgesproken, kunnen regeringen die regels dan handhaven? *Het is uit 'voorzorgprincipe' beter om grootschalige landaankopen voorlopig maar helemaal te verbieden om de mensenrechten van de plaatselijke bevolking te garanderen.*

Het 'monitoring report' roept de EU en de lidstaten daarom op om het initiatief te nemen tot een **wettelijk bindende overeenkomst** om de benodigde internationale regulering van investeringen in de landbouw voor elkaar te krijgen. De onderhandelingen daarover zouden plaats kunnen vinden in het FOA Committee on World Food Security, met deelname van organisaties van kleine boeren.

Om te beginnen zou de EU in eigen gelederen moeten aansturen op:

een nieuw investeringsprotocol

- *afzien* van het Europese doel om *agro-brandstoffen* in te zetten
- binnen ontwikkelings samenwerking (ODA) en in contacten met Afrika over de Land Policy Guidelines het *grondbeleid te baseren op mensenrechten*,
- het *FAO proces te ondersteunen* dat moet gaan leiden tot vrijwillige richtlijnen op het gebied van verantwoordelijk overheidsbeleid betreffende land en natuurlijke hulpbronnen.

Het tweede monitoring rapport is te vinden op: <http://www.europafrica.info/en/documenti/advancing-african-agriculture>

8: korte berichten

Stedelijke **bijen** eten beter

De bijen in de tuinen van Kensington Palace in Londen hebben een meer gevarieerd dieet dan de bijen van Nostell Priory in Yorkshire en Barrington court in Somerset die maar een gewas ter beschikking hadden: koolzaad.

(*Guardian Weekly 27 aug. 2010, p.33*)

De factor **speculatie** – hoe hebzucht leidt tot honger

Afua Hirsch *The Guardian.co.uk*, 13 August 2010

De huidige voedselcrises zijn niet alleen te wijten aan tekorten aan bepaalde gewassen: speculanten hebben de prijzen opgedreven.

(*Samenvatting*)

Bovenop 'natuurverschijnselen' zoals hittegolven, bosbranden en droogte in Rusland en central Azië komt ook nog eens de crisis op de wereldmarkt voor voedsel. Is het een productie-crisis? Nee, in Niger bijvoorbeeld is geen voedseltekort. Er liggen bergen graan in markstalletjes, maar mensen kunnen het gewoon niet kopen.

De hoge prijzen zijn gedeeltelijk te wijten aan geringe productie door extreem weer, maar vooral daan speculatie op de voedselmarkt. De handel in grondstoffen-'derivaten' is tussen 2002 en 2008 met een factor 500 gestegen en dat heeft de speculanten geen windeieren gelegd.

Investeerders zeggen dat de markt pas winst op kan leveren als de prijzen door een grillig aanbod flink fluctueren. Maar anderen beweren dat juist de speculatie een *oorzaak* is van een grillige grondstoffenmarkt. Volgens de anti-armoede groep World Development Movement, maakte de bank Goldman Sachs vorig jaar \$5 miljard winst uit de grondstoffenhandel, en zij noemt die praktijken "gevaarlijk, immoreel en niet te verdedigen". "Stille massamoord" zei de vorige UN 'special rapporteur on the right to food', Jean Ziegler.

De UN adviesraad voor mensenrechten heeft maatregelen aanbevolen zoals het aanleggen van buffervoorraden om de prijzen te stabiliseren, grotere controle over landbouwsubsidies in ontwikkelde landen, beperking van het gebruik van agro-brandstoffen uit voedselgewassen, en doorspitten van internationale handelsovereenkomsten.
In de USA is nu wetgeving gepasseerd waardoor de handel in grondstoffen-derivaten strakker

gereguleerd wordt en transparanter zal zijn.

Vergeleken daarmee is de markt in Groot Britannië een duistere zaak. Na de controverserige onlangs rondom de firma Armajaro is meer openheid beloofd. De firma kocht 7% van de jaarlijkse cacao wereldproductie op, en de cacao prijzen stegen onmiddellijk met 0,7% en zijn nu het hoogst sinds 1977.

In Ghana is de armoede in dorpen waar men leeft van de cacao productie schrijnend. Een *prijsverlaging* kan een economie doen omvallen, maar een *prijsverhoging* komt ten goede aan degenen die buiten de productiezone wonen – een leger van speculanten en investeerders in Londen en New York.

Hoe je het ook wendt of keert, gezinsbedrijven in de ontwikkelingslanden trekken aan het kortste eind. En als hoge voedselprijzen gepaard gaan met misoogsten, en arme boeren dagelijks voedsel moeten kopen tegen wereldmarktprijzen dan valt alles samen in een harde realiteit. Honger.

Concentratie van **agribusiness** bedrijven

7 multinationale ondernemingen, onder leiding van Monsanto, domineren nu het 'global technology field'. Zij verzamelen zoveel 'intellectual property' (patenten e.d,) dat de openbare en internationale instituten het nakijken hebben. Dit is een bedreiging van de 'global commons'. (gezamenlijk eigendom van de mensheid).

Zie hierover een brochure van **ASEED**:

'Wie wind zaait zal storm oogsten',

over de **monopolisering van zaaizaad**:

http://www.aseed.net/pdfs/Monsantosizing_brochure_nl.pdf

Greenpeace over landbouw en klimaat:

<http://www.greenpeace.nl/raw/content/reports/cool-farming-climate-impacts.pdf>

o.a.: CO2 concentratie in akkerland betekent dat daar veel winst te behalen is w.b. het opslaan van CO2. (weiland houdt CO2 beter vast omdat het minder intensief gebruikt en verstoord wordt). Verbetering van de CO2 retentie van akkerland is mogelijk door:

- kale grond vermijden, meer begroeiing
- minder grondverstoring
- agroforestry: meer bomen planten